

การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก
ทางเลือกในการปฏิรูปการศึกษากฎหมายไทย

พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์

2555

ถ่ายเอกสารและเข้าเล่มภายใต้โครงการรวบรวมผลงานทางวิชาการของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ 2560

บทคัดย่อ

การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกเป็นวิธีการสอนและการศึกษากฎหมาย ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างทักษะของผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายและปลูกฝังคติหรือค่านิยมของวิชาชีพในการสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้กับนักศึกษาที่จะเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายในอนาคต ด้วยการให้โอกาสนักศึกษาได้ทำงานและทำหน้าที่ของนักกฎหมายให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ในขณะที่การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกเป็นที่ยอมรับและได้รับการพัฒนาจนเป็นวิชาหลักในหลักสูตรการศึกษากฎหมายของประเทศที่พัฒนาแล้วที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์หลายประเทศ ความรู้ความเข้าใจในการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกในประเทศไทยยังเป็นไปอย่างจำกัด งานวิจัยนี้จึงได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในระเบียบวิธีการให้การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก ผลของการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law เช่นเดียวกับไทย และหาแนวทางในการปฏิรูปการศึกษากฎหมายในประเทศไทยด้วยการศึกษากฎหมายเชิงคลินิก โดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) อาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารหลักสูตร และนักศึกษากฎหมายของมหาวิทยาลัย

4 ● รายงานวิจัยการศึกษากฎหมายเชิงคลินิก

ชั้นนำในประเทศจีน 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง มหาวิทยาลัยชิงหัว และมหาวิทยาลัยเหอหนานแห่งชาติจีน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์

งานวิจัยนี้ได้จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะคลินิกให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและคลินิกให้การศึกษากฎหมายแก่ชุมชนซึ่งเป็นวิธีการหลักของการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกเท่านั้น ผลการวิจัยพบว่าการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกทั้งสองประเภทมีองค์ประกอบทั้งส่วนที่เป็นวิชาการและส่วนที่เป็นการให้บริการ ระเบียบวิธีการสอนที่ใช้ในการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกคือผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยการลงมือทำด้วยตนเอง ต้องใช้ทฤษฎีและหลักกฎหมายในสถานการณ์จริง ต้องดำเนินบทบาทของนักกฎหมายภายใต้การให้คำแนะนำ กำกับดูแล และตรวจสอบจากอาจารย์ผู้สอน และต้องทบทวนตรวจสอบประสบการณ์และสะท้อนความเห็นของตน การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกใช้วิธีการสอนที่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และมีวิธีการประเมินผลหลายวิธีตลอดเวลา นักศึกษาปฏิบัติงานในคลินิก นักศึกษาจึงมีโอกาสนในการพัฒนาตัวเอง จากผลการประเมิน

งานวิจัยนี้พบว่าการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับการฝึกทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักกฎหมาย เช่น ก) การสอบถามข้อเท็จจริงจากลูกค้า ข) การให้คำปรึกษาลูกค้า ค) การทำคดี ง) การค้นคว้ากฎหมาย จ) การเจรจาต่อรอง ฉ) การไกล่เกลี่ย ช) การร่างเอกสาร ซ) การติดต่อสื่อสารด้วยการพูด และการเขียน ฉ) การวิเคราะห์และการใช้เหตุผลทางกฎหมาย ญ) การคิดเชิงวิพากษ์ ฎ) การแก้ปัญหา ฏ) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่ นักกฎหมาย และ ฐ) การจับประเด็นและแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดข้อขัดแย้งทางจริยธรรม

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกในประเทศจีน ให้ผลทั้งในด้านการพัฒนาทักษะของการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย ความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีและบทบัญญัติของกฎหมาย ผลของการใช้กฎหมายในชีวิตจริง และความเข้าใจในศักยภาพตลอดจนข้อจำกัดของระบบกฎหมายในโลกที่แท้จริง และที่สำคัญงานวิจัยนี้พบว่า การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกให้ผลในด้านการปลูกฝังคตินิยมจริยธรรมของนักกฎหมาย นักศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบของนักกฎหมายต่อสังคม และความรับผิดชอบต่อลูกค้า คำสัมภาษณ์ของนักศึกษาหลายคนได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกได้สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม นอกจากนี้ยังให้ผลในด้านการสร้างความเข้าใจในสภาพการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย ตลอดจนสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนกฎหมายและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย

ประการสุดท้าย งานวิจัยนี้พบว่า การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก สอดคล้องกับแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีศักยภาพในการพัฒนาการศึกษากฎหมายในประเทศไทยให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติในวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้จึงเสนอแนะให้บรรจุการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกในหลักสูตรการศึกษากฎหมาย โดยกำหนดให้เป็นวิชาบังคับรายย่อย และเสนอแนะให้ใช้ระเบียบวิธีการสอนของการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกในการสอนวิชากฎหมายทุกกระบวนวิชา